

Maja STANIVUKOVIĆ*

UDK: 339.137.2:340.134(497.11)

str. 49-64

PRIMENA ODREDBA SPORAZUMA O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU O ZAŠTITI KONKURENCIJE PRED DOMAĆIM SUDOVIMA¹

SPORAZUM O PRIDRUŽIVANJU I PRELAZNI TRGOVINSKI SPORAZUM

Predmet Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (u daljem tekstu: Sporazum o pridruživanju ili SSP) je stvaranje zone slobodne trgovine između Srbije i EU. Sporazum o pridruživanju i Prelazni trgovinski sporazum (u daljem tekstu: Prelazni trgovinski sporazum ili PTS) sadrže odredbe o zaštiti konkurencije. Preciznije, Prelazni trgovinski sporazum u stvari u članu 38 preuzima odredbe o konkurenciji sadržane u članu 73 Sporazuma o pridruživanju. Stupanjem na snagu Prelaznog trgovinskog sporazuma, 1. februara 2010. godine, stupile su na snagu i počele su da se primenjuju te odredbe Sporazuma o pridruživanju koje su sastavni deo Prelaznog trgovinskog sporazuma.

Članom 73 SSP (38 PTS) se na posredan način u Srbiju uvodi zabrana restriktivnih sporazuma iz člana 101 Ugovora o funkcionisanju EU (u daljem tekstu: UFEU) i zabrana zloupotrebe dominantog položaja iz člana 102. Naime ovakva ponašanja su suprotna „pravilnom funkcionisanju ovih sporazuma“ iz čega posredno proističe obaveza nadležnih organa u Srbiji da

---

* Profesor Pravnog fakulteta u Novom Sadu.

¹ Autorizovano predavanje održano u Školi evropskog prava na Zlatiboru, 22. februara 2011. godine.

spreče takve sporazume i takvo ponašanje preduzeća, koji su u neskladu sa Sporazumom o pridruživanju, odnosno Prelaznim trgovinskim sporazumom.

Prema ovoj odredbi, nisu u skladu sa pravilnim funkcionisanjem sporazuma:

- 1) sporazumi (ugovori) između preduzeća, odluke udruženja preduzeća i usaglašena praksa između preduzeća, čiji je cilj ili posledica sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje konkurencije,
- 2) zloupotreba dominantnog položaja od strane jednog ili više preduzeća na teritorijama Zajednice ili Srbije, u celini ili na njihovom značajnom delu i
- 3) svaka državna pomoć koja narušava ili pretili da naruši konkurenciju davanjem prednosti određenim preduzećima ili određenim proizvodima.

Sporazumi i postupci privrednika koji su suprotni ovim odredbama od značaja su samo u meri u kojoj mogu uticati na trgovinu između Zajednice (sada Unije) i Srbije.

Ugovorne strane ovih ugovora (Evropska zajednica, države članice Evropske zajednice i Srbija) dužne su da povere operativno nezavisnom organu ovlašćenja neophodna za potpunu primenu prve i druge tačke prvog stava člana 73 SSP (38 PTS) u odnosu na privatna i javna preduzeća i preduzeća kojima su dodeljena posebna prava. U Srbiji taj organ je Komisija za zaštitu konkurencije.

Prilikom ocene postupanja preduzeća polazi se od pravila konkurencije koja se primenjuju u Zajednici (sada Uniji): „Svako postupanje suprotno ovom članu ocenjivaće se na osnovu kriterijuma koji proističu iz primene pravila konkurencije koja se primenjuju u Zajednici, naročito iz članova 81, 82, 86 i 87. Ugovora o EZ i instrumenata tumačenja koje su usvojile institucije Zajednice.”²

Navedena pravila Prelaznog trgovinskog sporazuma će se uskoro primenjivati i na javna preduzeća koja imaju monopol na tržištu, (tri godine nakon stupanja na snagu Prelaznog sporazuma, tj. od 1. januara 2013).³

---

² Sada su to članovi 101, 102, 106 i 107 UFEU.

³ Član 74. u vezi sa članom 139 SSP/član 39 PTS.

Pravila o zaštiti konkurencije čine značajan segment prava Unije i jednu od njenih najstarijih pravnih tekovina. Postupanje u skladu sa ovim pravilima (primena istih kriterijuma) pri oceni ponašanja domaćih privrednika postalo je međunarodna obaveza Srbije na osnovu Prelaznog trgovinskog sporazuma.

Ovde nije reč samo o obavezi da se pravo Unije o konkurenciji unese u domaći pravni poredak na osnovu obaveze usvajanja pravnih tekovina Unije (*acquis communautaire*). Reč je o koraku više – odnosno, o obavezi primene ovog prava na način na koji se ono primenjuje u Uniji. Takvu obavezu imaju sve države koje su sa Unijom zaključile sporazume o stabilizaciji i pridruživanju. Srbija zaključivanjem Sporazuma o pridruživanju i stupanjem na snagu Prelaznog trgovinskog sporazuma nije dobila nikakvu novu obavezu u pogledu zaštite konkurencije – zabrana restriktivnih sporazuma i zloupotrebe dominantnog položaja bila je predviđena ranije važećim Zakonom o zaštiti konkurencije iz 2005. godine.⁴ Novina je u tome da se pri oceni ponašanja u skladu sa zakonom od sada moraju primenjivati kriterijumi koji su usvojeni u stranom pravnom poretku – u pravnom poretku EU.

Ovoj obavezi podležu organi primene prava u Srbiji:

- 1) Komisija za zaštitu konkurencije i
- 2) nacionalni sudovi

Interpretativni akti koji se odnose na član 101, 102, 106 i 107 UFEU obuhvataju više od hiljadu različitih pravnih dokumenata, među kojima se nalaze i mnoge odluke sudova Unije.⁵

USLOVI ZA PRIMENU KRITERIJUMA IZ PRAVA EU

O načinu na u koji se pravo konkurencije primenjuje u Evropskoj uniji ne može se dovoljno saznati bez proučavanja prakse Suda Evropske unije. Pokazalo se da smačenja Suda od odlučujućeg značaja u oblasti prava konkurencije.

---

⁴ S. Graić-Stepanović, Efekti pristupanja Srbije Evropskoj uniji – politika konkurencije, <http://www.pks.rs/portals/0/eu/11%20Konkurencija.pdf>, str. 5.

⁵ Plahutnik, A., Pravila konkurencije u Evropskoj uniji i njezinim članicama. Preuzeto sa veb sajta: <http://www.acpc-rs.org/ppt/mc/AP-acpc-140708.pdf>.

Vratimo se sada na uslov za primenu kriterijuma iz prava EU – da zabranjeno ponašanje može uticati na trgovinu između Zajednice i Srbije. Uslov je preuzet iz člana 101 UFEU koji zabranjuje restriktivne sporazume u Evropskoj uniji, s tim da su reči „između država članica“ zamenjene u našem sporazumu rečima „između Zajednice i Srbije“. Isti zahtev se ponavlja i u članu 102 UFEU koji se odnosi na zabranu zloupotrebe dominantnog položaja.

Zbog toga je za pravilno tumačenje ovog uslova u domaćem pravu potrebno poznavati njegovo tumačenje u pravu Unije. Na osnovu ovog uslova primena članova 101 i 102 u državama članicama Unije je ograničena na sporazume i zloupotrebe koja imaju prekogranični karakter – čije se dejstvo vezuje za trgovinu između najmanje dve države članice. Antikonkurentski sporazumi i praksa koji nemaju uticaja na trgovinu između država članica ostaju izvan polja primene pravila unije o konkurenciji i mogu da se sankcionišu samo nacionalnim propisima.

Sud EU je u praksi odredio pojam uticaja na trgovinu, a Komisija je zatim objavila Obaveštenje--uputstvo o pojmu uticaja na trgovinu⁶ u kome je nastojala da sa osloncem na praksu Suda precizno definiše ovaj pojam.

Tumačeći odredbe člana 101, stava 1, Sud unije je stao na stanovište, koje je kasnije prihvatila i Komisija, da se ove odredbe ne primenjuju ako ne postoji osetna posledica (appreciable effect) sporazuma na trgovinu između država članica.⁷ Drugim rečima, čak i ako sadrže najokorelije restrikcije konkurencije, ugovori između privrednika mogu izbeći posledicu ništavosti po pravu Unije ukoliko je njihov uticaj na konkurenciju ili na trgovinu zanemarljiv. Takvo stanovište je od izuzetnog značaja za mala i srednja preduzeća koja posluju u Uniji. Iz toga sledi da uslov za primenu evropskih kriterijuma od strane Komisije za zaštitu konkurencije i nacionalnih sudova treba tumačiti na sledeći način:

Sporazum, odnosno zloupotreba, treba da ima

- 1) prekogranično dejstvo – da utiče na trgovinu između Srbije i bar jedne države članicu EU i

---

⁶ Commission Notice — Guidelines on the effect on trade concept contained in Articles 81 and 82 of the Treaty (Text with EEA relevance) OJ C 101, 27.4.2004.

⁷ A. Jones, B. Suffrin, *EC Competition Law, Text, Cases and Materials*, Oxford 2004, str. 168.

- 2) osetno dejstvo (appreciable effect) – da osetno utiče na obrazac trgovine između tih država.

PREKOGRANIČNO DEJSTVO

Test da li postoji prekogranično dejstvo restriktivnog sporazuma naziva se testom uticaja na obrazac trgovine između država članica (pattern of trade test). Široko tumačenje ovog testa usvojeno je još 1958. godine u odluci Suda EZ u predmetu 56/65 *Sosijete la teknik minijer protiv Mašinenbau Ulm* (Société La Technique Minière v. Maschinenbau Ulm GmbH). Prema ovoj odluci, uticaj sporazuma na obrazac trgovine između država članica može da bude neposredan ili posredan, stvaran ili potencijalan. Nije stoga neophodno dokazati stvarni uticaj – dovoljno je da postoji verovatnoća da će biti takvog uticaja. Sud EZ odgovara na pitanje da li postoji odgovarajući uticaj na trgovinu između država članica takođe u odluci u predmetu *Konsten i Grundig protiv Komisije* iz 1966. god.⁸ U pitanju je bila trgovina između Nemačke i Francuske. Sud je ustanovio da se član 101. primenjuje i na restriktivni sporazum koji u stvari dovodi do povećanja trgovine između država članica, sa sledećim obrazloženjem:

"Tuženi (Komisija) odgovara da je ovaj uslov iz člana 85, stava 1, ispunjen kada se trgovina između država članica kao rezultat sporazuma razvije na drukčiji način od onog na koji bi se razvila bez ograničenja koje potiče iz sporazuma i kada uticaj tog sporazuma na tržišne uslove dostigne određeni stepen.

Prema navodima tuženog, to je slučaj u ovom predmetu, posebno ukoliko se uzmu u obzir prepreke koje na zajedničkom tržištu stvara sporni sporazum u pogledu uvoza i izvoza Grundigovih proizvoda u Francusku i njihovog izvoza iz Francuske.

Pojam sporazuma koji bi mogao da utiče na trgovinu između država članica je stvoren da bi se u antikartelskom pravu definisala granica između polja primene prava Zajednice i nacionalnog prava.

Samo u meri u kojoj sporazum može da utiče na trgovinu između država članica, narušavanje konkurencije koje on prouzrokuje potpada pod

---

⁸ Predmet 56 i 58/64 *Konsten protiv Grundiga* (Etablissements Consten SA & Grundig-Verkaufs-GmbH v. Commission). Prevod odluke na srpski nalazi se u zbirci Paragraf.leks.

zabranu prava Zajednice sadržanu u članu 85; u suprotnom on pod tu zabranu ne potpada.

S tim u vezi, posebno je važno znati da li je taj sporazum u stanju da predstavlja, *neposrednu ili posrednu, stvarnu ili potencijalnu pretnju slobodi trgovine između država članica* na način da bi mogao da ugrozi realizaciju ciljeva jednog jedinstvenog tržišta između država.

Stoga, okolnost da jedan sporazum podstiče povećanje obima trgovine između država, makar ono bilo i veliko, nije dovoljna da se isključi mogućnost da bi taj sporazum mogao da „utiče“ na tu trgovinu na gore navedeni način.

U ovom predmetu, ugovor između Grundiga i Konstena koji s jedne strane sprečava ostala preduzeća osim Konstena da uvoze Grundigove proizvode u Francusku, a sa druge strane, zabranjuje Konstenu da izvozi iste proizvode u druge zemlje zajedničkog tržišta, nesporno utiče na trgovinu između država članica." (naglasak autora)

U ovom slučaju, situacija je bila relativno jednostavna, jer su društva koja su zaključile restriktivni sporazum imala pripadnost država članica, te nije bilo teško zaključiti da njihov sporazum utiče na trgovinu između država članica.

Međutim, restriktivni sporazum koji se odnosi na trgovinu sa nekom trećom zemljom može takođe osetno uticati na trgovinu između država članica. *Džons i Safrin* navode kao primer ugovor o ekskluzivnoj distribuciji kojim se distributer u nekoj trećoj zemlji ograničava u pravu da prodaje proizvode izvan svoje ugovorne teritorije, koji takođe može imati takav uticaj, ako bi inače preprodaja datih proizvoda na teritoriji Unije bila moguća i verovatna.⁹

Čak i sporazumi koji se odnose samo na jednu državu članicu ponekad mogu uticati na trgovinu između država članica. U predmetu S-234/89 *Delimitis (Delimitis v. Henniger Bräu)* postavilo se pitanje da li sporazum između nemačke pivare i vlasnika kafea u Nemačkoj može da utiče na trgovinu između država članica. Sud EU nije isključio ovakvu mogućnost u principu, već je uputio nacionalni sud da detaljnije prouči sam ugovor, vodeći računa o tome da li se ugovorom posebno otežava društvima iz drugih država članica da prodru na dato tržište.

---

⁹ A. Jones, B. Suffrin, *op.cit.*, str. 172.

Ako je u pitanju restriktivni sporazum kojim se uspostavlja nacionalni kartel u nekoj oblasti, obično se njime ograničava i konkurencija iz inostranstva, pa takav sporazum može takođe potpadati pod primenu prava Unije iako su ga zaključile domaća privredna društva, posebno ako se proizvod ili usluga na koji se kartel odnosi može lako uvoziti iz Unije ili izvoziti u Uniju. Na nacionalnom sudu je da odluči da li takav sporazum može imati uticaja na trgovinu sa Unijom.¹⁰

OSETNO DEJSTVO

Sporazum takođe mora da ima osetno dejstvo na trgovinu sa Unijom. Pasusi 50-57 Uputstva o uticaju na trgovinu sadrže kvantitativni test - the NAAT rule (no appreciable affect on trade) kojim se isključuju iz domena primene prava Unije određeni restriktivni sporazumi manjeg ekonomskog značaja. Nemaju osetan uticaj sporazumi koji ispunjavaju dva kumulativno postavljena kriterijuma koji se odnose na udeo učesnika u sporazumu na tržištu unije i na njihov ukupan godišnji promet:

- a) ukupan udeo učesnika u sporazumu i na tržištu Unije je manji od 5% i
- b) ukupan godišnji promet u Uniji svih učesnika u sporazumu za proizvod koji je predmet sporazuma ne prevazilazi 40 miliona evra.

Ovaj test iz Uputstva bi se mogao shodno primeniti na ocenu da li sporazum koji treba da ispita srpska Komisija za zaštitu konkurencije ima osetno dejstvo na trgovinu između Srbije i Unije, te da li je Komisija u datom slučaju obavezna da primenjuje kriterijume i instrumente tumačenja EU.

Nakon što smo se upoznali sa tumačenjem ovog uslova za primenu instrumenata i kriterijuma iz prava EU dozvoliću sebi da postavim pitanje, da li će Komisija za zaštitu konkurencije i domaći sudovi uopšte ispitivati da li je ispunjen ovaj uslov u praksi. Kakav je praktični značaj ovog uslova? Naime, ukoliko uslov nije ispunjen, Komisija i sudovi bi bili slobodni da primenjuju domaće kriterijume i domaće instrumente na tumačenje normi o zaštiti konkurencije. Međutim, kako je pravo konkurencije relativno nova grana prava u Srbiji, u kojoj standardi još nisu izgrađeni, odsustvo obaveze da se primene standardi tumačenja iz prava Unije još ne znači da oni ne bi bili primenjeni, jer možda u konkretnom slučaju drugih pravila i nema. Drugim

---

¹⁰ *Ibidem*, str. 174.

rečima, može se pretpostaviti da bi Komisija za zaštitu konkurencije i sudovi, i u slučajevima kada na to nisu obavezni, bili skloni da primene standarde tumačenja iz prava EU.

PRIMENA KRITERIJUMA IZ PRAVA EU OD STRANE KOMISIJE ZA ZAŠTITU KONKURENCIJE

Komisija za zaštitu konkurencije je "nezavisno telo kome su poverena ovlašćenja neophodna za potpunu primenu člana 38, stava 1, tačaka 1 i 2 Prelaznog trgovinskog sporazuma" o kome je bilo reči na početku predavanja. Kad god Komisija primenjuje domaća pravila o zaštiti konkurencije na sporazum ili na praksu za koje je utvrdila da utiču na trgovinu između Srbije i EU, dužna je da primenjuje čl. 38, stav 1 Prelaznog trgovinskog sporazuma i kriterijume i instrumente tumačenja iz prava EU. Komisija ne može da zabrani sporazume koji ne bi bili zabranjeni u smislu tog člana niti može da oslobodi zabrane sporazume koji bi njime bili zabranjeni.

Način primene normi iz osnivačkih ugovora o konkurenciji propisan je uredbama EU (EU regulations). U uredbama ćemo najpre naći kriterijume za primenu tih normi. Primena članova 101 i 102 uređena je Uredbom br. 1/2003 od 16. decembra 2002 godine koja je stupila na snagu 1. maja 2004. godine. Dalju razradu procesnih odredaba ove uredbe sadrži izvršna uredba 773/2004 od 7. aprila 2004 o načinu na koji Komisija vodi postupak na osnovu čl. 101 i 102. Treba takođe pomenuti kao značajne i uredbe o izuzeću određenih sporazuma po vrstama (tzv. blok izuzećima – block exemptions). Pored uredbi značajan izvor predstavljaju i obaveštenja, smernice, saopštenja i drugi opšti akti Evropske komisije doneti u ovoj oblasti, kao i praksa Suda EU.¹¹ Obaveštenja, smernice i saopštenja nemaju obaveznu snagu, ali su od velikog praktičnog značaja za preduzeća. Ovi akti bi se mogli svrstati u „instrumente tumačenja" koje pominje član 38, stav 2.¹² Stoga su za domaće organe u suštini obavezni. Npr. pominjali smo već smernice o uticaju na trgovinu. Tu su zatim smernice o razrezivanju kazni, obaveštenje o imunitetu od kazni, obaveštenje o određivanju relevantnog tržišta, obaveštenje o pravu na uvid u spise Komisije itd. Većinu ovih akata donosi Evropska komisija, nakon što Sud EU, preispitivanjem njenih odluka u postupku za utvrđivanje

---

¹¹ Ranije nazivan Sud Evropskih zajednica.

¹² S. Graić-Stepanović, *op.cit.*, str. 26.

ništavosti, utvrdi tumačenje koje treba primenjivati. Oni su u stvari kompedijumi sistematizovane ranije sudske prakse i iskustava Komisije u primeni normi o zaštiti konkurencije. Poseban problem predstavlja činjenica da je ovih akata mnogo i da još nisu svi prevedeni, mada je učinjen značajan napor da se najvažniji propisi i interpretativni akti prevedu. Kada su u pitanju presude Suda prevedeno ih je dvadesetak gotovo u celosti za pravnu zbirku Paragraf Leks. To je veliki posao, jer su odluke obimne, ali je neophodan da bi se obaveze naših organa iz čl. 38 mogle zaista izvršavati.

SUDSKA KONTROLA SPROVOĐENJA PRAVNIH NORMI O KONKURENCIJI U SRBIJI

Sudska kontrola sprovođenja pravnih normi o konkurenciji je trojaka.¹³ Postoji najpre mogućnost vođenja upravnog spora protiv rešenja Komisije na zahtev učesnika na tržištu koji smatra da činjenično stanje nije pravilno utvrđeno, da je došlo do povrede postupka ili da materijalno pravo nije pravilno primenjeno. Postoji zatim, mogućnost vođenja građanskopravne parnice pred privrednim sudom za naknadu štete od strane jednog učesnika na tržištu protiv drugog ako je šteta nastala povredom prava konkurencije.¹⁴ Nastupanje štete se ne pretpostavlja na osnovu donošenja odluke Komisije nego se mora posebno dokazati. Najzad, postoji i krivičnopravni postupak zbog zloupotrebe monopolskog položaja.¹⁵ Ovome treba dodati i mogućnost da se naknada štete traži u upravnom sporu, od države, zbog toga što je Komisija za zaštitu konkurencije donela nezakonito rešenje kojim je naneta šteta učesniku na tržištu.

PRIMENA U UPRAVNIM SPOROVIMA

Primena kriterijuma usvojenih u EU pred domaćim sudovima dolazi u obzir naročito u prvoj kategoriji postupaka – u upravnim sporovima. Preispitivanje zakonitosti rešenja donetog u postupku pred Komisijom, sprovodi se po tužbi stranke u tom postupku, koja se podnosi Upravnom sudu.¹⁶ Upravni sud

---

¹³ *Ibidem*, str. 15.

¹⁴ Zakon o zaštiti konkurencije, član 73.

¹⁵ Krivični zakonik Srbije, čl. 232.

¹⁶ Čl. 38, stav 4 zakona predviđa da je rešenje Komisije konačno, a protiv njega se može pokrenuti upravni spor. Čl. 71, stav 1 predviđa da se protiv konačnog konačnog rešenja Komisije može podneti tužba sudu u roku od 30 dana od dana dostavljanja rešenja stranci i da o njoj odlučuje Upravni sud.

donosi odluku po tužbi najkasnije u roku od dva meseca od prijema tužbe.¹⁷ Najveći izazov će biti upravo ova situacija, kada upravni sud treba da donese odluku u kratkom roku, a za njeno donošenje je potrebno proučiti kriterijume koji se primenjuju na isto pitanje u pravu konkurencije EU. Uporednopravni materijali moraju biti unapred spremni – dostupni i prevedeni, odnosno sudije upravnog suda bi trebalo da budu upoznate sa sadržiom prava Evropske unije u ovoj oblasti. Svakako, uporedo sa prevođenjem mora da teče postupak obuke sudija. Treba imati u vidu da će na rešavanju ovakvih upravnih sporova raditi ipak jedan ograničen broj sudija (navodno, tri veća po tri sudije – dakle ukupno 9), pa bi organizovanje masovne obuke bilo necelishodno – obuka mora biti na individualnoj osnovi.

Poseban problem je što većina pravnika u Srbiji do sada nije imala prilike da se u svom obrazovanju susretne sa ovom relativno novom granom prava – pravom zaštite konkurencije. Zbog toga se može očekivati jedan duži proces prilagođavanja, dok ne stasaju nove generacije pravnika koje će više znati o tome.

Odredbe Prelaznog trgovinskog sporazuma imaju neposredno dejstvo, što znači da nacionalni sudovi imaju dužnost da ih primene kada se pojedinci na njih pozovu. Ako u toku primene ovih odredaba iskrse pitanje njihovog tumačenja, kome sud može da se obrati za odgovor? U Evropskoj uniji isključiva nadležnost za tumačenje odredba Unije koje se odnose na zaštitu konkurencije pripada Sudu EU. Tumačenje Suda dobija se u postupku odlučivanja o prethodnom pitanju. Cilj postupka je da se pravo Unije tumači i primenjuje na jedinstven način od strane nacionalnih sudova u svim državama članicama. Pored toga, posredna korist od odluka o prethodnim pitanjima je u tome da se olakša primena prava Zajednice, jer se od nacionalnih sudova država članica očekuje da primenjuju pravo koje dovoljno ne poznaju. Svojim uputstvom u vidu odluke o prethodnom pitanju Sud EU može da im pomogne da reše eventualne dileme u vezi sa sadržinom i tumačenjem tog prava. Na primer u 2009. godini, zabeleženo je pet predloga za odlučivanje o prethodnom pitanju u oblasti konkurencije.

Srpski sud (upravni sud) nema pravo da se obraćaju Sudu EU sa predlogom za odlučivanje o prethodnom pitanju. Takvo pravo neće dobiti ni na osnovu Sporazuma o pridruživanju kada taj sporazum stupi na snagu. Ako u toku primene normi o zaštiti konkurencije dođu u dilemu o tumačenju pojedine

---

¹⁷ Zakono o zaštiti konkurencije, čl. 72, st. 5.

odredbe na koju treba primeniti kriterijume iz prava Unije, upravni sud bi mogao da se obrati Vrhovnom kasacionom sudu koristeći postupak za rešavanje spornog pravnog pitanja iz čl. 176-180. Zakona o parničnom postupku, jer se odredbe Zakona o parničnom postupku shodno primenjuju u upravnim sporovima.¹⁸

PRIMENA U GRAĐANSKOPRAVNIM PARNICAMA ZA NAKNADU ŠTETE

Građanskopravne parnice za naknadu štete pred nadležnim nacionalnim sudovima zbog povrede prava EU o zaštiti konkurencije su novina u pravu unije. Zbog toga Sud EU do sada nije imao često prilike da se izjašnjava o standardima za utvrđivanje štete i o iznosima naknade u slučaju ovakvih povreda. Većina pitanja koja se mogu javiti prepuštena je za sada nacionalnom pravu država članica, što se vidi iz dispozitiva odluke u predmetu S-453/99 *Karidž protiv Krijana (Courage Ltd. v Crehan)* iz 2001. godine. Sud je prvo ustanovio ono što nije nigde bilo napisano: da pravo Unije nalaže državama članicama da omoguće pojedincima da traže naknadu štete zbog povrede prava o zaštiti konkurencije:

"Puna delotvornost člana 85 Ugovora i naročito, praktično dejstvo zabrane iz člana 85, stava 1, bili bi ugroženi ukoliko svaki pojedinac ne bi mogao da zahteva naknadu štete koja mu je naneta ugovorom ili ponašanjem podobnim da ograniči ili ugrozi konkurenciju.

U stvari, postojanje jednog takvog prava jača dejstvo pravila Zajednice o konkurenciji i obeshrabruje sklapanje sporazume i praksu, koji su često tajni i koji bi mogli da ograniče ili naruše konkurenciju. ..."

Zatim je konstatovao da u Uniji nema pravila koja bi regulisala pitanje naknade štete zbog povrede prava konkurencije, te da je zbog toga svaka država članica dužna da odredi nadležne sudove i da propiše procesna pravila za podnošenje takvih tužbi:

"U odsustvu pravila Zajednice koja regulišu to pitanje, na domaćem pravnom sistemu svake od država članica je da odredi nadležne sudove i da propiše detaljna procesna pravila koja regulišu podnošenje tužbi za zaštitu prava pojedinaca koja neposredno proističu iz prava Zajednice,

---

¹⁸ Zakon o upravnim sporovima, čl. 74.

pod uslovom da takva pravila ne budu nepovoljnija od onih koja se primenjuju na slične domaće tužbe (načelo ekvivalencije) i da ona ne čine praktično nemogućim, ili preterano teškim ostvarivanje prava koja im pruža pravo Zajednice (načelo efikasnosti)."

Ipak postoji izvesno ograničenje za nacionalne zakonodavce – ono je sadržano u već poznatim načelima ekvivalencije i efikasnosti. To su načela prava EU sa kojima procesna pravna sredstva predviđena u nacionalnom pravu moraju da budu usklađena kada je u pitanju ostvarivanje subjektivnih prava predviđenih u pravu Unije. Iz tog razloga će u ovakvim parnicama koje budu pokrenute pred sudovima u Srbiji biti manje prilike za nacionalni sud da primenjuje kriterijume tumačenja iz prava EU, jer oni za sada nisu još ni definisani. Ipak, Sud EU je u pomenutoj presudi proklamovao jedno pravilo koje bi moglo da nađe primenu i u domaćem sistemu. U predmetu *Karidž protiv Krijana*, postavilo se pitanje da li tužilac koji je bio ugovorna strana u restriktivnom sporazumu može da traži naknadu štete koju je trpeo od ugovora podobnog da ograniči ili ugrozi kokurenciju. U konkretnom slučaju to je bio ugovor o dugoročnom zakupu jednog paba. Zakupodavac je bila firma IEL, a zakupac preduzetnik Krijan. IEL je bio vlasnik lanaca pabova koje je davao u dugoročni zakup. Jedan od suvlasnika IEL-a bila je pivara Karidž, koja je imala tržišni udeo od 19% na britanskom tržištu piva. IEL i Karidž su zaključili ugovor po kome su svi IEL-ovi zakupci dužni da kupuju pivo isključivo od pivare Karidž. Pivara je imala obavezu da isporučuje naručene količine piva po cenama iz cenovnika koji važe za pabove koje IEL daje u zakup. IEL je sa svojim zakupcima zaključivao formularne ugovore o zakupu koji su sadržali ovu obavezu isključive nabavke od Karidža (tzv. "pivski uslov"). Formularni ugovor je inače bio prijavljen Komisiji i ona je izrazila svoju nameru da odobri izuzeće na osnovu člana 85, stava 3 Ugovora. Godine 1993., Karidž je uložio pred engleskim sudom tužbu protiv Krijana za vraćanje duga od GBP 15.266,00 na ime neplaćenih isporuka piva. Krijan je osporio tužbeni zahtev kao neosnovan, navodeći da je pivski uslov u suprotnosti sa članom 85 Ugovora o osnivanju EZ. Takođe je uložio protivtužbu za naknadu štete. Krijan je tvrdio da je Karidž prodavao pivo pabovima po znatno nižim cenama od onih iz cenovnika koji je nametnut IEL-ovim zakupcima, vezanim pivskim uslovom. On je istakao je da je ovom razlikom u ceni umanjena profitabilnost zakupaca vezanih ovim uslovom, čime su dovedeni do bankrota.

Englesko pravo ne dozvoljava strani koja je zaključila nezakonit ugovor da zahteva naknadu štete od druge strane u tom ugovoru. Dakle, čak i ako bi g. Krijan uspeo u svojoj odbrani, i dokazao da je ugovor o zakupu koji je

zaključio suprotan članu 85 Ugovora, englesko pravu mu ne bi priznalo zahtev za naknadu štete.

Engleski apelacioni sud je pre nego što je uputio Sudu EU prethodno pitanje zauzeo stav da je član 85, stav 1 Ugovora o osnivanju EZ namenjen zaštiti trećih lica, bilo da su ona konkurenti ili potrošači, a ne zaštititi strana u zabranjenom ugovoru. Taj sud je doneo odluku da su ugovorne strane vinovnici, a ne žrtve ograničenja konkurencije. Međutim, engleski apelacioni je bio u dilemi, da li je u pravu, jer je bio svestan da je Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država u predmetu *Perma lajf (Perma Life Mufflers v. Int'l Parts Corp., 392 U.S. 134 (1968))*, doneo odluku da strana u ugovoru kojim se ograničava konkurencija, ako se nalazi u ekonomski slabijem položaju, ima pravo da tuži drugu ugovornu stranu za naknadu štete. Možda takvo pravilo treba da važi i u Evropskoj uniji? Stoga je engleski sud postavio Sudu EU pitanje da li je prepreka koja postoji po engleskom pravu za podnošenje zahteva g. Krijana za naknadu štete, u skladu sa pravom Zajednice.

Sud EU je odgovorio:

1. Strana u ugovoru koji je podoban da ograniči ili naruši konkurenciju, može da se pozove na kršenje odredaba o konkurenciji da bi dobila naknadu štete od druge ugovorne strane.
2. Suprotna je članu 101 UFEU odredba nacionalnog prava kojom se jednoj od strana u takvom ugovoru zabranjuje da traži naknadu štete.
3. Nije suprotna članu 101 UFEU odredba nacionalnog prava kojom se jednoj od strana u takvom ugovoru zabranjuje da se poziva na sopstvene nezakonite radnje da bi dobila naknadu štete, *ako je utvrđeno da ta strana snosi značajnu odgovornost za narušavanje konkurencije.*" (naglasak autora).

ZAKLJUČAK

Za primenu odredaba o konkurenciji iz Sporazuma o pridruživanju i Privremenog trgovinskog sporazuma postavljaju se određeni uslovi. Oni se definišu kao prekogranično dejstvo i osetno dejstvo sporazuma odnosno ponašanja koji su predmet postupka. Ukoliko su ti uslovi ispunjeni, domaći sudovi su u obavezi da primene ove odredbe na način na koji se pravo konkurencije primenjuje u Uniji. Način primene normi iz osnivačkih ugovora o konkurenciji propisan je uredbama EU. Pored uredbi značajan izvor predstavljaju i obaveštenja, smernice, saopštenja i drugi opšti akti Evropske komisije doneti u ovoj oblasti, kao i praksa Suda EU. Do primene pravila o konkurenciji doći će prevashodno u upravnim sporovima protiv rešenja

Komisije za zaštitu konkurencije i u građanskopravnim parnicama za naknadu štete.

Primena odredaba Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju o zaštiti konkurencije pred domaćim sudovima¹⁹

Rezime

Ovaj rad predstavlja autorizovano predavanje održano u Školi evropskog prava na Zlatiboru, 22. februara 2011. godine. Autor izlaže obaveze sudova u Republici Srbiji koje proističu iz člana 73 Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i člana 38 Prelaznog trgovinskog sporazuma. Tim odredbama se na posredan način u Srbiju uvodi zabrana restriktivnih sporazuma iz člana 101 Ugovora o funkcionisanju EU i zabrana zloupotrebe dominantnog položaja iz člana 102. Naime restriktivni sporazumi i zloupotreba dominantnog položaja suprotni su „pravilnom funkcionisanju ovih sporazuma“ iz čega posredno proističe obaveza nadležnih organa u Srbiji da spreče zaključivanje takvih sporazume i takvo ponašanje preduzeća. Sporazumi i postupci privrednika koji su suprotni ovim odredbama od značaja su samo u meri u kojoj mogu uticati na trgovinu između Unije i Srbije. Prilikom ocene postupanja preduzeća nadležni organi u Srbiji dužni su da se rukovode pravilima konkurencije koja se primenjuju u Uniji. O načinu na u koji se pravo konkurencije primenjuje u Evropskoj uniji ne može se dovoljno saznati bez proučavanja prakse Suda Evropske unije i sekundarnih izvora kao što su uredbe, saopštenja, smernice i obaveštenja..

U prvom delu rada se definišu uslovi za primenu odredaba SSP/PTS – prekogranično i osetno dejstvo sporazuma - onako kako su tumačeni u praksi Suda. Zatim se ukratko navode najvažniji izvori (uredbe) koji sadrže kriterijume iz prava EU kojima treba da se rukovodi Komisija za zaštitu konkurencije. Glavna pažnja poklonjena je sudskoj kontroli sprovođenja pravnih normi o konkurenciji, u okviru upravnih sporova i u građanskopravnim parnicama za naknadu štete. Istaknuti su sledeći problemi na koje se može naići u sprovođenju obaveze iz SSP/PTS da se uzme u obzir pravo EU: kratak rok za donošenje odluke upravnog suda, nedostupnost

---

¹⁹ Autorizovano predavanje održano u Školi evropskog prava na Zlatiboru, 22. februara 2011. godine.

uporednopravnih materijala, naročito na sprskom jeziku, nedovoljno poznavanje materije konkurencije kod starijih sudija, nepostojanje nadležnog organa kome bi domaći sud mogao direktno da se obrati za tumačenje normi SSP i PTS (i odredaba prava EU čiju primenu na osnovu tih sporazuma uzima u obzir), u slučaju da prilikom neposredne primene iskrsne pitanje tumačenja njihovih odredaba.

Ključne reči: primena prava EU, pravo konkurencije, sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

Maja Stanivuković*

Application of Competition Rules of the Stabilization and Association Agreement by Serbian Courts

Abstract

This paper is an authorized lecture held in the European Law School, Zlatibor, on 22 February 2011. It treats the topic of the obligation of the courts in the Republic of Serbia to apply competition rules arising from Article 73 of the Stabilization and Association Agreement, and Article 38 of the Interim Agreement in accordance with the EU law criteria. By those provisions, the parties to the Agreements have indirectly incorporated Articles 101 and 102 of the Treaty on Functioning of the European Union into Serbian law. Restrictive agreements and abuse of dominant position are incompatible with the proper functioning of these Agreements. This means that the law enforcement authorities in Serbia (Commission for the Protection of Competition, and courts) are obliged to prevent the making and existence of such agreements, and such practice of undertakings. However, such agreements and practices are to be prevented pursuant to the Agreements, only insofar as they may affect trade between the Union and Serbia. When assessing practices of economic operators in relation to this provision the competent authorities in Serbia are bound to assess them on the basis of criteria arising from the application of the competition rules applicable in the Union. One needs to study the practice of the Court of the European Union

---

* Professor at Faculty of Law, Novi Sad.

and secondary sources, such as regulations, notices, communications and guidelines, in order to be informed of the manner in which the competition law rules are applied in the Union.

In the first part of the paper, the conditions for application of competition law provisions of the Agreements, i.e. cross-border effect and appreciable effect, are defined more closely on the basis of practice of the EU Court of Justice. This is followed by an outline of the most important sources (regulations) that contain criteria of EU competition law to be followed by the Serbian Commission for Protection of Competition. Main focus in the following section is on judicial review of the implementation of competition rules. This is effected in judicial review proceedings conducted before administrative courts, and in civil actions for damages conducted before civil courts. Several issues are identified as potential problems, as far as application of EU law criteria is concerned: short time-limits for rendering decisions on judicial review by administrative courts, lack of comparative law material, especially in Serbian translation, inadequate knowledge of competition law, particularly among older judges, non-existence of a competent authority to which the domestic courts could directly refer questions of interpretation of the provisions of the Stabilization and Association Agreement (and EU competition rules that are taken into account on the basis of the Agreement), in case such questions arise in the course of direct application of these provisions.

Keywords: application of EU law, Competition Law, Stabilization and Association Agreement